

La primera acadèmica catalana: Caterina Albert (1869-1966)

La Real Academia Española de la Lengua o l'Académie Française trigaren encara dècades a incorporar personatges femenins | El 1946 va poder publicar 'Mosaic III', primer llibre en català publicat legalment durant el franquisme | 'Solitud' és un veritable clàssic universal

L'autora de 'Solitud', Caterina Albert, l'any 1944. | Club Editor.

La Federació d'Acadèmies Europees de Ciències i Humanitats (ALLEA (<https://allea.org/>)), amb cinquanta membres de quaranta països, de la qual forma part l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), fa un temps va promoure la confecció d'un volum que aplegués les **biografies de les primeres acadèmiques que aconseguiren de formar part d'aquestes corporacions tan elitistes** i, per raons històriques ben conegudes, tan masculinitzades. Aquest llibre conté les biografies de tretze d'aquestes dones que, pels seus mèrits indiscutibles, foren de les primeres a trencar la barrera institucional que els n'impedia l'accés.

El volum, titulat *Women in European Academies* (<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110634259/html>), a cura d'Ute Frevert, Ernst Osterkamp i Günter Stock, ha estat editat a Berlín per l'editorial De Gruyter aquest 2021. Amb 325 pàgines, fa una síntesi biobibliogràfica, d'aquestes **tretze primeres dones acadèmiques**, en cada cas en doble versió: en la llengua de la persona retratada i en anglès. L'Institut d'Estudis Catalans va proposar la primera que va entrar al nostre país en una d'aquestes entitats erudites: Caterina Albert i Paradís, segurament més coneguda pel seu pseudònim de Víctor Català. Convé recordar que institucions tan consolidades i prestigioses com la Real Academia Española de la Lengua o l'Académie Française trigaren encara dècades a incorporar personatges femenins als

Pensem.

seus seients. I en va encarregar el retrat a Ramon Pinyol i Torrents, professor emèrit de Literatura Catalana de la Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya i president de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC. L'estudi, titulat 'La primera acadèmica catalana: Caterina Albert (1869-1966) / The first female academy fellow in Catalonia: Caterina Albert (1869- 1966)' (<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110634259-011/html>) , ocupa les pàgines 205-224.

(<https://www.pensem.cat/registre>)

Caterina Albert va ser elegida membre numerària de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (RABL) el 5 de desembre de 1920, encara que no va prendre possessió, d'acord amb les normes corporatives, fins que no llegí el seu discurs d'ingrés el 14 de gener de 1923. Val a dir que, abans d'ella, la mateixa RABL havia nomenat 'sòcies honoràries' a les escriptores Maria Josepa Massanés i Dalmau (1811-1887) el 1838 (n'ignoro més detalls) i Victòria Penya i Nicolau (1827-1898) el 16 de desembre de 1871, i 'sòcia corresponent' a Florència (en aquesta categoria s'havia de ser resident a l'estranger) a la comtessa Elena Ghinka (1828-1888), coneguda com a Dora d'Istria, literata i feminista romanesa que escriví en diverses llengües, sobretot en francès. En tots dos casos, tanmateix, els nomenaments no comportaven les tasques dels membres numeraris. De tota manera, no deixen de ser uns precedents interessants i un reconeixement de mèrits indubtable. I no deixa de ser interessant veure quins membres van proposar les dues darreres: a Victòria Penya, Joaquim Rubió i Ors, Manuel Milà i Fontanals i Josep Llausàs; a Ghinka (o Ghinca), Manuel Milà, Manuel Angelon i Gaietà Vidal i Valenciano. Van haver de passar cinquanta anys, però, fins que no va ser triada una altra dona.

Caterina Albert, que visqué soltera tota la vida a la localitat de l'Escala, a la comarca de l'Empordà, **era propietària rural i, entre les seves terres, hi havia abundants restes arqueològiques de les èpoques ibèrica, grega i romana.** De les troballes que s'hi feren, en formà una col·lecció. És precisament en aquest municipi on es troba la important ciutat grecoromana d'Empúries (l'*Emporion* fundada per grecs foceus i lloc d'entrada de la conquesta romana d'Hispania). No és estrany, doncs, que el discurs d'ingrés de l'escriptora, que sobrepasa els límits de l'academicisme, a banda de l'elogi preceptiu del seu predecessor en el seient acadèmic - el polític i economista Frederic Rahola, també empordanès- se centri en Empúries (que ella anomena 'Empori'). En destacà la rellevància històrica, així com la necessitat de fer-hi actuacions arqueològiques per descobrir els molts tresors que amaga: "Empori -diu l'escriptora- no ha pas lliurat encara al món els seus secrets més importants." I remarca que "una de les primeres

col·leccionistes de coses d'Empori és la mar". Al·ludint a Verdaguer, el gran clàssic català vuitcentista i cantor de l'epopeia *L'Atlàntida*, reclama un poeta que, al costat dels arqueòlegs, recreï la brillantor de l'antiga ciutat per a "astorament universal". És de notar l'interès que té també el seu parlament per a la coneixença de la toponímia emporitana -tant de les necròpolis com d'altres restes-. I acabava, d'una forma una mica sorprenent, o potser de manera més exacta, literàriament, comunicant que té en poder seu un objecte "meravellós", que és molt probable que ningú més tingui: "Unes quantes llàgrimes plorades, fa una pila de centúries, per uns ulls... romans." Es tracta, explica de manera detallada, d'un petit recipient, un "llacrimatori", dels que s'omplien amb llàgrimes de ploraneres oficials i que eren dipositats amb altres atuells, al costat dels cadàvers. Amb la incineració posterior, quedaven fosos o destruïts, però l'ampolleta que ella guarda, per l'acció del foc doblegà el coll i en quedà segellat el contingut, que encara és líquid.

De fet, segons el seu expedient de l'Arxiu de l'Acadèmia, **participà poc de la vida institucional**: algunes sessions plenàries, un estudi (perdut) sobre una necròpolis emporitana, algun escrit dispers i una col·laboració en el butlletí institucional. Problemes de salut en uns casos, tenir cura de la mare malalta, administrar el patrimoni familiar, les activitats literàries i, també, el seu poc interès per un cert tipus de vida de relació social -tingué, però, nombroses amistats literàries, de les quals es conserva un extens epistolari- tot i tenir pis de propietat a Barcelona (hi va fer llargues estades, s'hi feia fer els vestits i acudia sovint a les estrenes teatrals) i haver viatjat sovint per Europa, explicarien en part aquesta poca implicació en l'activitat de l'Acadèmia. Això no va excloure el tracte epistolar amb diversos col·legues, sovint sobre assumptes de la corporació i amb una preocupació constant per Empúries, objecte d'espoli continuat. Amb tot i això, cal dir que les seves afirmacions que duia una vida reclosa, "com de monja", sembla que formen part més d'una llegenda que ella mateixa va contribuir a crear aviat que no pas d'una realitat exacta. D'altra banda, Caterina Albert **portà a terme algunes excavacions i aplegà una important col·lecció d'objectes històrics de la zona**. Aquesta col·lecció li fou confiscada durant la Guerra Civil. Una part li va ser retornada (avui dins l'Espai Víctor Català del Museu de l'Escala, dedicat a ella), una altra s'ignora on es troba i una altra va acabar al Museu d'Arqueologia de Catalunya a Barcelona.

«Durant uns anys es va desconèixer la veritable personalitat de l'autora, que molts crítics i escriptors consideraven que era un 'reputat autor'»

El **1901** un metge amic li edita el primer llibre de versos, *El cant dels mesos* (un poema per a cada mes de l'any), on ja utilitzà el pseudònim que la faria famosa, **Víctor Català**, que, cosa curiosa, apareix també (sense el nom real al costat) a la coberta i la portada del seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia. S'inseria així en l'**ús de noms de ploma masculins** que havien usat escriptores anteriors per tal de no trobar-se condicionades per la seva condició femenina (Cecília Bòlh de Faber, Amandine Dupin, Maria Evans o les germanes Brönte). Amb aquest pseudònim, que era el del protagonista d'una novel·la que estava escrivint i que sembla que restà inacabada, va aconseguir separar l'activitat professional de la vida privada. Amb tot i això, durant uns anys es va desconèixer la veritable personalitat de l'autora, que molts crítics i escriptors consideraven que era un "reputat autor". L'impacte en el món literari català en saber-se que Víctor Català era una dona va ser molt notable.

El que la va projectar com una gran narradora, de tota manera, com és ben sabut, fou la novel·la *Solitud*. No toca aquí de tractar de la seva trajectòria literària, sobre la qual hi ha una abundosa bibliografia. Ens hem centrat en la seva singladura en el món acadèmic i social, **tractant d'ubicar-la amb més precisió en el seu context**. I, en aquest sentit, potser paga la pena de recordar alguns altres aspectes menys coneguts de la seva activitat.

Els anys 10 i 20 són d'una gran efervescència política a Catalunya i de creixement del catalanisme. A diferència d'altres cultures, que havien tingut acadèmies que havien anat modernitzant la llengua estàndard (l'ortografia, les regles gramaticals, la depuració del lèxic) i tenien ensenyament escolar en el seu idioma, això no passava a les terres de parla catalana, on sense **cap autoritat normativa**, havien anat aguditzant la dialectalització, l'empobriment lingüístic, l'anarquia ortogràfica i la divisió entre els escriptors. Ja des de finals del segle dinou diversos corrents maldaven per imposar el seu model en tots els àmbits formals. De tots, el que triomfà, base de l'actual, és el que estructurà el filòleg Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans (corporació acadèmica no depenent de l'administració estatal encarregada, entre altres aspectes, de fer les funcions d'acadèmia de la llengua i de vetllar pel patrimoni històric i artístic). Els escriptors de més edat, entre els quals Caterina Albert, que escrivièn cadascú segons criteris propis, **s'hi oposaren frontalment**, tot i que finalment perderen la batalla. Entre les institucions en què es refugiaren hi havia la pròpia Acadèmia de Bones Lletres, el Consistori dels Jocs Florals i l'Acadèmia de la Llengua Catalana. Aquesta darrera, creada el 1880 i de fet una simple entitat inactiva fins que ressuscità el 1915, any en què hi entrà Caterina Albert, per treure unes **Regles ortogràfiques contràries a les Normes ortogràfiques** que el 1913 havia beneït l'Institut d'Estudis Catalans i que ràpidament van ser seguides per la premsa, pels escriptors joves i pels pocs estaments administratius en què la llei espanyola ho va permetre durant un temps. L'Acadèmia de Bones Lletres va treure també unes normes ortogràfiques calcades de les de l'Acadèmia de la Llengua Catalana. El 1933 ambdues institucions van renunciar a utilitzar la normativa que s'havien inventat i acceptaren la de l'Institut d'Estudis Catalans. **Albert, tanmateix, va continuar escrivint tota la vida tal com ho havia fet sempre**, encara que les reedicions de les seves obres es van fer adaptades a les noves regles lingüístiques.

Resulta singular que en els anys 30 no publicés cap obra. Un silenci que continuà fins després de la Guerra Civil i en els primers anys del franquisme. Durant el conflicte bèl·lic, a fi d'evitar saqueigs a les seves propietats, viatjà sovint entre l'Escala i Barcelona, però, com ja s'ha esmentat, no va poder eludir el de la casa de l'Empordà. No és estrany que **no veiés malament la nova situació política i que fins justificés la guerra** en el pròleg, que li fou prohibit tanmateix per la censura, al llibre *Prosas de muerte y resurrección* (1942), de Tomàs Roig i Llop. Sembla que sense permís de l'autora, es va fer el 1943 una reedició de *Solitud*, que fou confiscada gairebé totalment per la policia. Amb l'obra *Retablo* (1945), en edició de bibliòfil, s'obre la tercera i definitiva etapa de la producció de Caterina Albert. Aquest llibre, escrit en castellà, és un recull de proses, la majoria traduïdes del català. No trigà, no obstant això, a tornar als ambients literaris catalans i a usar la seva llengua. Així va poder publicar *Mosaïc III* (1946), que porta per subtítol 'Impressions literàries sobre temes domèstics', únic volum editat d'una sèrie de records que restaren inèdits i **el primer llibre en català publicat legalment durant el franquisme**. També, en aquest cas clarament sense el permís de l'autora, aquest mateix 1946, a Mèxic, uns intel·lectuals catalans exiliats reeditaren *Solitud*.

[noticiadiari]2/135847[/noticiadiari]

En canvi, l'aplec de retrats literaris *Encunys*, que havia de sortir aquell mateix any, no fou autoritzat per les autoritats. Potser per això, el 1948 l'Acadèmia de Bones Lletres, en carta adreçada al Director General de Propaganda de Madrid, avala el projecte de reedició de *Caires vius* i demana que es permeti reimprimir-la atesa "*la alta jerarquia intel·lectual y excelente calidad literaria de su autora*", de qui es remarca que "*actualment [es] la decana de las letras catalanes*". La lletra va signada pel president de l'Acadèmia, Carles Sanllehy, marquès de Caldes de Montbui. L'escrit, però, no va servir de res i l'obra no fou reeditada. En els anys 40, convé recordar-ho, hi havia la **prohibició tàcita de publicar res en català** (inclosos llibres religiosos), amb l'excepció d'alguna edició de bibliòfil i d'algun clàssic. En canvi, amb una tímida i forçada obertura del règim franquista, a partir de 1949 s'obrí una mica la porta i Caterina Albert va poder donar a la llum *Vida molta* (1950) i el 1951 *Jubileu*, ambdós llibres de contes, ara menys dramàtics i de to més refinat que els d'etapes anteriors, en els quals s'evoca amb melangia un passat millor. Fou la darrera obra nova editada en vida. Aquest mateix any li foren recollides les *Obres completes*,

Pensem.

sense alguns escrits, entre els quals destaca l'absència d'*Un film*. És difícil de saber el perquè d'aquestes omissions: voluntat de l'autora? censura governativa? autocensura editorial? Sigui com vulgui, el volum es va reeditar el 1972, ja ampliat i completat, per bé que posteriorment s'han publicat alguns textos dispersos o inèdits, antologies i es continuen reeditant de manera sostinguda la majoria de les seves obres.

Convertida en el **símbol vivent de la literatura catalana**, des de 1953 anualment es convocava (fins al 1997) el premi dedicat al conte que porta el seu nom (i que, sense que se sabés, pagava ella). El 1955, al Cercle Artístic de Sant Lluc de Barcelona -una institució catòlica de gran tradició en el món de les arts- hi va haver la primera exposició dels seus dibuixos i pintures, unes activitats que, amb més o menys continuïtat, sempre va conrear. I, encara, el 1960, se l'homenatjà amb el volum *Els set pecats capitals vistos per 21 contistes*, amb narracions curtes escrites per autors de diverses tendències literàries. Els darrers anys va estar-se a l'Escala, pràcticament sense moure's del llit, on rebia les amistats i, freqüentment, escriptors i escriptores, periodistes i crítics.

Avui, gràcies al seu nebot i fillol, el compositor Lluís Albert i Rivas, el seu llegat literari, artístic i arqueològic ha estat cedit a l'ajuntament de l'Escala, que l'ha situat en l'anomenat Espai Víctor Català (<http://www.museudelescala.cat/victor-catala/espais-victor-catala/>), alhora que la Universitat de Girona ha establert una càtedra que porta el nom de l'escriptora dedicada als estudis sobre el Modernisme. **Solitud és, sense cap dubte, un veritable clàssic universal**, on la protagonista assoleix un nivell literari comparable al de *Madame Bovary*, de Gustave Flaubert, *Anna Karenina*, de Lev Tolstoi o *Casa de nines*, d'Henrik Ibsen. I amb això s'agermana, també, amb grans autores, com les germanes Brönte, Grazia Deledda o Emilia Pardo Bazán (cal recordar que la seva candidatura fou rebutjada per l'Acadèmia Espanyola).

També et pot interessar:

[noticiadiariambautor]93/15[/noticiadiariambautor]

[noticiadiariambautor]93/105[/noticiadiariambautor]